

**BİR TÜRK
KUNDURACI'NIN
ALMANYA'DAKİ
DURAKLARI
İmparatorluk'tan
Weimar
Cumhuriyeti-Nazi
Diktatörlüğü ve Doğu
Alman Demokratik
Cumhuriyeti'ne:
Ahmet Talib'in
Fürstenwalde'deki
Hayatı**

Prof. Dr.
Selçuk ÜNLÜ

S.Ü. Eğitim Fakültesi
Öğretim Üyesi.

Türk İşçileri, 1960'lı yıllarda Alman kamu oyu ile tanışılar. Ancak Türklerin Almanya'ya göçü çok daha eskidir. Bunun bir örneği İmparatorluk, Weimar Cumhuriyeti, Nazi Diktatörlüğü ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni yaşayarak görmüş olan Ahmet Talib'dir. Bu yazımızla onun biyografisini kısaltılmış* olarak veriyoruz. 1917 Nisan'ında 180 diğer adayla birlikte çıraklık eğitimi görmek üzere gönderilen ve on günlük bir tren yolculuğundan sonra Almanya'ya ulaşan ilk kafildeki gençlerden birisi, onaltı yaşındaki Ahmet Talib'dir. O tarihten itibaren Ahmet Talib'in ömrü, memleketi İstanbul'u bir daha hiç görmeksizin Almanya'da geçecektir.**

Ahmet Talib'in İstanbul'da geçirdiği dönem (çocukluk ve gençlik) kısmen karanlıktır, şöyleki: Ahmet Talib takriben üç yaşlarında küçük bir çocukken annesini kaybeder ve yarı yetim kalır. İstanbul'un Asya yakasında Kadıköy semtinde kundura boyaları dükkânı işleten Talib adlı babasının onu, üvey annesiyle anlaşamadığı için kardeşinin (Ahmet'in Amcası) bakımına verdiği anlaşılıyor. Babasının 1915 Ça-

* Bu biyografi, Türk Etüdleri Merkezi, Önel Yayınevi tarafından basılan: Ahmet Talib, Stationen eines Türkischen Schumachers in Deutschland von 1917 bis 1983, Köln 1997 adlı kitaptan alınmıştır.

** I.Dünya harbi öncesi, Türkiye ve Almanya arasında, çok çeşitli alanları kapsayan anlaşmalar yapılmıştır.

nakkale Savaşlarında şehit düşmesinden sonra niçin yetimhaneye verildiği bilinmiyor.¹

Ahmet, İstanbul'da bir sene kadar kunduracı çırağı olarak çalıştıktan sonra, yetimhanedeyken, Almanya'daki iş imkânlarını duymuş ve Türk Milli Eğitim Bakanlığı denetimindeki "Kimsesiz Çocukları Yetiştirme Yurdu Genel Müdürlüğü" ne müracaat etmiş olmalı.² Uygun bulunur ve Nisan 1917'deki ilk çırak kafilesiyle özel bir trene bindirilerek Almanya'ya gönderilir.

On günlük bir yolculuktan sonra Nisan sonu Berlin'e gelir. Ahmet, Frankfurt/Oder bölgesinin değişik yerlerine yerleştirilen onyedinci çıraktan birisidir, şöyleki: diğer dört Türk çırakla, Fürstenwalde'ye gönderilir ve burada daha 1 Mayıs günü öğrenime başlar. Beş çıraktan sadece o, Fürstenwalde'de kalır³ diğerlerinin Türk-Alman Komisyonunun sıkı seçim kriterlerinde başarısız bulunduğu ve Türkiye'ye geri gönderildiği anlaşılıyor.⁴ Ahmet Talib, 1917 Nisan'ı sonunda Fürstenwalde'ye geldiği zaman, Almanya'daki bu küçük şehrin, onun, gelecekteki hayatının kaderini tayin edeceğinden habersizdir. Gelişinden yıllar sonra, artık 'gerçekten bir Fürstenwalde'li' olarak, Doğu Alman vatandaşı olmak üzere 1961'de kısa bir hayat hikayesi yazar (...). Bu yazının ilk versiyonu dikkate değer. Türkiye'de yakın zamanlara kadar 1928 harf inkılabı öncesinde eğitimini almış yaşlı insanların yaptığı gibi, Ahmet Talib, hayatının sonuna kadar tuttuğu notları eski Türkçe kaleme almıştır.⁵ Buradaki hayat hikayesi de eski Türkçedir.

Eski Türkçe harflerden Türkçe kelimeler çıkarma teşebbüsü sonuçsuz kalır. Ahmet Talib'in ilk taslağı Almanca kaleme almır. Ahmet Talib daha sonra latin harfleri ile ve daktilo edilmiş olarak iki müracaat dilekçesi daha yazar, Alman dilindeki hatalar düzeltilir. Ahmet Talib'in kendi hakkındaki bu beyanlarından ve Fürstenwalde'li yakınlarının ifadelerinden 20.yy.ın büyük göç hareketlerinin dışında cereyan etmiş, bir mültecinin kader tarihi ortaya çıkmaktadır. Almanya'da bugün yaşanan Türk kökenli toplumun ilk neslinden farklı olarak Ahmet Talib, Almanya'ya gelişinin başından itibaren Almanlarla sıkı bir ilişkiye girer ve Alman tarafında onun Alman toplumuna enteg-

¹ Ahmet Talib sahipsiz kalır. Kırgındır. Amcasından hiç söz etmez (Ç.N.).

² Türkiye'yi bu kırgınlıkla terketmiş olmalı (Ç.N.).

³ A.Talib kararlıdır. Prestij meselesi yapar. Bel bağladığı kimsesi yoktur (Ç.N.).

⁴ A.Talib başarmak zorunda olduğuna inanır (Ç.N.).

⁵ Harf İnkılabından önce ilk eğitimini almıştır. Alman yazar Osmanlıca'yı, Arapça sanmaktadır (Ç.N.).

rasyonu için canlı bir faaliyet görülür. I. Dünya Harbinde sıkı bir Türk-Alman işbirliğine, Alman kültür ve teknolojisinin Türkiye'de kökleşmesine ve bu sayede yakın doğuda nüfuz kazanmak için daha büyük imkânlarla Almanya tarafından gösterilen ilgi çırakların Almanya'ya gelişinin iyi organize edilmesini ve onların 'Orişinal Alman' çevresinde barındırılmasını sağlar.

Çıraklık Yılları

Ahmet'in günleri iyi geçmektedir, şöyle ki: O'nun Fürstenwalde'de kaldığı yer ve çıraklık yeri, daha onun gelişinden önce güvence altına alınmış, ortaya çıkabilecek meseleler için Türk-Alman komisyonundan itimad edilen birisi, emrine amade kılınmıştır.

Ahmet'in talihini önce yönlendiren bu adam, onu eğiten ve Fürstenwalde kunduracılar derneğı başkanı Albert Pöthke'dir.

Ahmet, eğitim süresi boyunca, diğer üç Alman çırakla birlikte ustasının evinde kalır ve ondan maddi destek görür. Zenaat öğreniminin yanı sıra Almanca'yı öğrendiğı Fürstenwalde Akşam okuluna devam eder. Almanca'yı çok çabuk öğrenir. Çıraklık eğitiminde de son derece başarılıdır, çıraklık eğitimini bitirdikten sonra 30 Nisan 1921'de kunduracı kalfalığı imtihanını 'pekiyi' derece ile başarır ve bunun arkasından 10 Şubat 1923'e kadar Albert Pöthke'nin yanında kalfa olarak çalışır.

(...) O'nun Almanya'da kalma kararı ile ilgili olarak çeşitli spekülasyonlar vardır, şöyle ki: Ahmet Talib'in öğrenim ve bunun arkasından kalfalık dönemi 1921 senesi yazında sona erdiğinde, Almanya ve onun müttefiki Türkiye, I. Dünya harbini kaybetmiş, Osmanlı İmparatorluğu çökmüş ve muazfer güçler tarafından hemen hemen tamamen parçalanmış olup, daha sonra Atatürk ünvanını alacak olan Mustafa Kemal Paşa'nın yönetiminde Kurtuluş Savaşı'nın tam ortasında bulunmaktadır.

Ahmet Talib, o günlerde krizle sarsılan Türkiye'ye dönmesinin kendisine ne gibi imkânlar sağlayacağını ve oradaki durumun açıklık kazanmasına kadar beklemesinin yerinde olacağını düşünmüş olmalı.⁶ Gerçi Almanya'da da durum pek iç açıcı değildir, fakat onun hiç olmazsa bir işi vardır ve bu arada Almanya'nın şartlarına da alışmıştır. Şahsî ilişkileri de onun kararını etkilemiş

⁶ Almanya'nın şartları dah ayıdır. Üstelik ebeveyni ölmüş, amcası kendisini yetimhaneye vermiştir, yanına döneceğı kimsesi yoktur (Ç.N.)

olabilir, şöyle ki: Ne de olsa gençliğinin dört yılını Fürstenwalde'de geçirmiş ve elbette bazı dostlar edinmiştir (...).

Ahmet I. Dünya Harbi'ni müteakip yıllarda aşmak zorunda kaldığı sıkıntıları pek çok Almanla paylaşır: Muhtemelen 1923 de felaket halini alan ve işçi kesimin yanı sıra küçük zencat erbabını da menfi yönde derinden etkileyen kötü ekonomik tesirler altında, ustasından ayrılır ve Berlin, Langestrasse Nr. 103'de Aron Bronzen adlı yahudi bir müteşebbisin kundura mağazasında yeni bir iş bulur. 12 Şubat 1923'ten, 2 Haziran 1923'e kadar burada çalışır. 4 Haziran 1923'ten, 16 Ağustos 1924'e kadar Fürstenwalde Brennabor-ayakkabı fabrikalarında (Heilborn Ayakkabı Fabrikası) vardolacı olarak çalışır. Bu da yahudi firmasıdır. 1924 Eylül'ünden 1927 Ağustos'una kadar Fürstenwalde Schulwitz ayakkabı fabrikasında Balo ayakkabıcısı olarak çalışır.

Dünya ekonomik krizi dönemlerinde iş şartları kötüleşmeye devam eder ve o da birçoğları gibi işini kaybeder. Bu sıkıntısı içinde, nişanlısı Anna Höhnow ile süreceği müşterek hayat için taksitle satın almış olduğu mobilyaları tekrar satar ve 1927'de 300-400 Mark (İmparatorluk Markı)'lık sermaye ile Fürstenwalde Wriezen caddesinde küçük bir kundura atelyesi açar. Burasını, fırtınalı Nazi, bunu takiben Rus işgali ve Doğu Alman Demokratik Cumhuriyeti dönemlerinde ileri yaşına kadar elinde tutar. Uzun çalışma hayatı boyunca atölyesinde toplam sekiz çırak yetiştirir, bunlardan birisi de 1927 doğumlu oğlu Rudi Ahmet Höhnow'dur. Oğlunun doğumuyla başlayan dönem, Ahmet Talib ve nişanlısı, aynı zamanda çocuğun annesi Fürstenwalde'li Anna Höhnow için çok sıkıntılı bir dönem olmuş olmalı.

Ahmet Talib, 1927'de yürürlüğe giren Türk Kanunları uyarınca, Kurtuluş savaşı sırasında yurt dışında bulunduğu, Kuruluş Savaşı'na iştirak etmediği ve kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar Türkiye'ye dönmediği için Türk vatandaşlığından çıkarılır ve böylece "vatansız" durumuna düşer. Anna Höhnow'la ilişkilerini resmen meşrulaştırmasını engelleyen sebepler çeşitlidir: Bunlardan bir tanesi, Ahmet'in Türkiye'den alması gerektiği ve evlilik için mutlak şart olan doğum belgesini ibraz edememesidir. Bu formel sıkıntıya bir başka engel eklenir, o da şudur: Anna Höhnow'un evli bir kadın olarak kocasının milliyetine geçmek mecburiyetinde olması, aynı zamanda Türk vatandaşlığına geçmek demek olacaktır, Ahmet ise henüz vatandaşlık hakkını elde etmiş değildir. Karısı belki de Ahmet'in daha sonra yaşamak üzere karar ve-

rebileceği Türkiye gibi yabancı bir ülkedeki hayattan korkmaktadır. Bu yüzden o, evlenmeden önce Alman vatandaşlığına geçmek mecburiyetinde olduğuna Ahmet'i ikna eder, bu müracaat 1927'de oğlunun doğumundan sonra derhal gerçekleştirilir. Fakat yabancıların Alman vatandaşlığına geçmeleri söz konusu olunca, Alman bürokrasisinin çarkları, Weimar Cumhuriyeti de olsa yavaş döner. Vatandaşlığa müracaatının üzerinden altı yıl geçer.

1933 de Hitler'in iktidara gelmesinden sonra, Ahmet Talib'in Alman vatandaşlığını elde etme şansı ortadan kalkar. Müracaatı Ahmet Talib'in ifadesiyle "görüşülmeden" reddedilir (glatt abgelehnt). Dilekçede, nihayet bir Avusturyalı'nın da Almanya'da başbakan olabileceği gibi (Burada Hitler kastediliyor) Ahmet Talib'in lehine argümanlar ortaya koyan hukuk danışmanı da 'bu ölçüsüzlüğü' dolayısıyla birkaç günlük mahkumiyetle cezalandırılır.

Ahmet Talib ve Anna Höhnow evlenmeksizin hayatlarına devam ederler. Evlilik cüzdanı olmadan, Weimar cumhuriyetinin küçük bir şehrinde, birlikte yaşamak (o zamanlar) genç bir çift için imkânsızdır. Üstelik para da yoktur, çünkü; Ahmet'in bütün serveti, önce sadece yatak odası ile birleştirilmiş mekândan ibaret olan atölyenin tefrişatına gider. Anna da çok fakir şartlardan gelmektedir. Çocuğunun doğumundan önce Berlin'de değişik ailelerin yanında hizmetçi olarak çalışmış ve o sırada çocuğu ve 1927'de, Rudi Ahmet'in doğumundan kısa bir süre sonra annelerinin ölümü üzerine tam yetim kalan küçük kız kardeşiyle ilgilenmektedir. Bu yüzden Anna Höhnow, beş sene boyunca çocuğuyla birlikte kendisinden küçük kız kardeşleriyle birlikte yaşar. Kız kardeşleri büyüyüp, Ahmet de Wriezen caddesindeki atölyesine bitişik evi kiralama fırsatını elde edince, nihayet her ikisi 1933'de birlikte yaşamaya başlarlar. Çevreden bazı husumetlere maruz kalan Ahmet Talib, bunları toplumla kaynaşmasını bilen ve ailesine karşı sorumluluk şuuruna sahip bir insan olarak göğüsler. Onun dışa dönük (açık) ve yardımsever karakteri ve bu arada Fürstenwalde'de kunduracı olarak kazannış olduğu itibarı, müteakip yıllarda 'ari ırkına mensup olmadığı' için maruz kaldığı tehlikelerde etkili bir kalkan olacaktır. I. Dünya harbinin olağanüstü şartlarında Almanya'nın ısrarlı daveti sonucu Alman İmparatorluğu topraklarına ayak basan bir yabancı olarak Ahmet Talib, uzunca bir süre Alman resmi makamlarının iyi niyetinin faydalarını görür. Bir değişikliğin ilk işareti 1920'li yıllarda Dünya ekonomik krizinde kendisini gösterir. Weimar Cumhuriyeti daha müsait şart-

larda varlığını sürdürebilseydi, Ahmet Talib'in Alman vatandaşlığı için ısrarlı gayretleri belki nihayetinde başarıyla sonuçlanabilirdi.

22 Temmuz 1913 tarihli "imparatorluk ve devlet vatandaşlığı kanunu" 8. ve 9.maddelerine göre, prensipte onun Alman vatandaşlığına geçmesinde hiçbir engel yoktur. Bu kanuna göre Almanya'da yerleşmiş (...) olan bir yabancı, toprağında yerleşmiş olduğu federal devlete bir dilekçe ile müracaat ettiği takdirde, vatandaşlığa kabul edilebilir. Bunun için de, bazı şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Bunlar,

1. Şimdiye kadar ikâmet ettiği yerde iş sahibi olması,
2. Temiz bir hayat sürmüş bulunması
3. Yerleşmiş bulunduğu yerde kendine ait bir evi veya aile efradını besleyebilecek durumda bulunması, gibi hususlardır.

Ahmet Talib'in vatandaşlığa kabulü şüphesiz bir başka önemli faktöre bağlıdır: Her ne kadar yukarıda zikredilen hususlar yerine getirilmiş ise de sınırları içinde bulunduğu federal devletin yetkili resmî makamlarının bu müracaata müsbet yaklaşım-yaklaşmamaları sonucu tayin edilecektir.

Ekonomik ve sosyal sıkıntıların tesiri ile ve belki de daha önceki ırkçı nasyonal sosyalist propagandanın etkisinde kalmış olan Fürstenwalde resmi makamları, bu resmi yetkililerini ve inisiyatiflerini bolca kullanırlar, çünkü Ahmet Talib'in vatandaşlığa kabulü hususundaki kararlarını, Nasyonal sosyalizmin iktidara gelmesiyle vatandaşlığa alınma şansının tamamen ortadan kalkınmasına kadar geciktirirler.

Vatansız Yabancı

Artık vatandaşlığa kabuller, dilekçe sahibinin ancak Cermen kökenli olduğunu ispat etmesiyle dikkate alınmaktadır. Böyle bir tasarrufu başlatmak üzere Nasyonal sosyalistlerin iktidar olmasından hemen sonra 14 Temmuz 1933'de "Vatandaşlığın iptali ve Alman devlet vatandaşlığının geri alınması" kanunu çıkarılır. (Bu geriye rücu bir kanundur). Buna göre, 9 Kasım 1918 ile 30 Ocak 1933 tarihleri arasında gerçekleştirilen, Alman vatandaşlığına kabul işlemleri (...) şayet vatandaşlığa kabul edilmişliği arzu edilmiyorsa iptal edilebilir (30 Ocak sonrası Hitler'in iktidar olduğu günlerdir). Bu düzenleme kısa bir süre sonra bazı ilavelerle özel bir hale getirilir (İrkî ve kültürel bakış noktaları dahil edilir). Bununla, Ahmet Talib'in vatandaşlığa alınma ihtimali sı-

fırlanır (...) Hitlerin iktidar olmasından hemen sonra vatandaşlığa kabul için vermiş olduğu dilekçesine red cevabı gelir (...)

"Vatansız" yabancı olarak kendisine gerçi bir bakıma göz yumulur, ancak 1938'den sonra çıkarılan yabancıların haklarına ilişkin olarak 'sertleştirilen' bir düzenleme sonucu oturma müzadesini 'haketmemiş' bir kişi olarak İmparatorluktan sınır dışı edilebileceğini hesaba katmak zorundadır. Ahmet Talib ve beraber yaşadığı hayat arkadaşı Anna Höhnow, aralarındaki ilişkinin son derece güvenilir ve çok kuvvetli olduğunu, çevrenin bütün husumetlerini ve peşin hükümlerini aştığını nasyonal sosyalizmin zor dönemlerinde de ispatlarlar. Küçük aile, kamu oyunun dikkatini mümkün olduğu kadar çekmemek suretiyle bu sıkıntıları aşar. Ahmet Talib'in meslek hayatı normal seyrini sürdürür. 4 Kasım 1935'de Frankfurt/Oder zenaatkâr odası, kunduracılık zenaatı ustalık imtihanı komisyonundan ustalık belgesini alır. Böylece bizzat çırak yetiştirme yetkisine de sahip olur.

Ahmet Talib, Türk olarak Nazilerin katliamlarından doğrudan etkilenmez, çünkü Türkiye II. Dünya Harbi'nin hemen hemen sonuna kadar tarafsız kalmış bir ülkedir. Gene de onun siyah saçlı ve koyu tenli bir yabancı olarak Alman toplum bünyesiyle kan akrabalığı yoktur.

Oğlu Rudi Ahmet Höhnow'un kafasında şu husus silinmez biçimde yerleşir: Okulda Nürnberg ırk kanunları işlenirken, fanatik bir nazi olan öğretmen, çocuğu (Rudi Ahmet) sınıfın huzuruna çıkarır, onun şahsında 'bir melezin' alâmetlerini gösterir (...). Babasının Fürstenwalde'de sevilir bir insan olması, onu daha kötü hadiselerden korur, çünkü; Hitlerin iktidara gelmesinden sonra bir seferinde, Fürstenwaldelilerin de bayraklarını çektikleri, nasyonal sosyalistlerin bir yürüyüşü (marşı) sırasında, Ahmet Talib'in müşterri ve komşularından, Gestapo mensubu olan birisi onun evine gelir ve Fürstenwalde'nin fanatik Nazilerinin tepkisini çekmemesi için Nazi flamasını tavsiye eder(...)

Rudi Höhnow(oğlu) savaş sonrası yılları, babasının en sıkıntılı yılları olarak niteler. Ahmet Talib yıllar boyu, Rus işgal kuvvetlerinin kendisini geri göndermeyeceklerinden emin değildir ve mütemadiyen kısa süreli ikamet müsaadesi müracaatında bulunmak mecburiyetinde kalır.

1949'da Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Ahmet Talib'in ve ailesinin tedirginliği yatışır. Ahmet Talib 1961'de vatandaşlığa kabul edilene kadar "Demokratik Alman Cumhuriyeti" tarafından tan-

zim edilen 'Devletsizler' (Vatansızlar) için "Demokratik Alman Cumhuriyeti Kimlik Belgesi" taşır ve birkaç senede bir resmi makamlara bizzat müracaat etmek mecburiyetinde kalır.

Bu arada Ahmet Talib Fürstenwalde toplum hayatına çoktan kök salmış ve entegre olmuştur. Girişken bir insan olarak Fürstenwalde'deki dernek toplantılarına aktif olarak iştirak etmekte olup, aynı zamanda küçük bahçıvanlar derneği, bisikletçiler derneği ve sigara içenler kulübüne üye bulunmaktadır. Türk işçilerinin Batı Almanya'da maruz kaldıkları Yabancı düşmanlığını, Demokratik Alman Cumhuriyeti zamanında pek hissetmez "gerçek Fürstenwalde'li" olarak kendi statüsünde, nihayet hiç de az fedakârlık etmemiştir. Entegrasyon onun için herşeyden evvel katıksız Alman çevresine uyum ve Türk kimliğinden vazgeçme anlamına gelir, çünkü oğlu Rudi, bugün hâlâ, babasının kendisine çok az Türkçe öğrettiğini üzümlere ifade eder, babası ise oğluna Türk kökenli olduğunu fazla hatırlatmasının onu dışarıda yüzyüze bulunduğu Nasyonal sosyalist ideoloji ile çatışmaya sürükleyeceğini, bunun da iyi olmayacağını düşünmektedir.

Ahmet Talib, ailesinin Almanya'da huzurlu bir hayat sürebilmesi için yeni memleketinde 'İsimsiz Adam' olur. Bu ona çok ağır gelmiş olmalı, şöyle ki: Eski Türkçe harflerle kaleme alınmış 1961 tarihli vatandaşlığa kabul müracaatında, ilk vatandaşlığa kabul müracaatını 1927'de özellikle oğlunur kendi adını taşıyabilmesi için" yaptığını yazar. Daha sonraki müracaatların da üzerini çizdiği bu pasaj, kendi babasının karşısında aynı müracaatında ifade edilen tutumuyla göze çarpar bir çelişki sergilemektedir, şöyle ki: O'nun yeni Alman kimliği, babasının ismine fazla bir önem atfetmemekte, hatta ondan hiç bahsetmemekte ve kendi oğluna Türk dedesi hakkında herhangi bir hâtırâ nakletmemektedir. Demokratik Alman Cumhuriyeti Bürokrasisinin hoşnutsuzluğunu uyandırma korkusuyla Ahmet Talib muhtemelen babasının mesleğini bilerek tahrif eder, daha önce yazdığı gibi, o hiç de sade bir işçi değil, aksine Kadıköy'de iki büyük mağazanın sahibi olarak hali vakti yerinde orta tabakaya mensup biridir (...).

Ahmet Talib gerçi memleketi İstanbul'dan sık sık bahsetmeyi sever, bu meyanda dükkânındaki Fürstenwalde'li müşterilerinin 1001 gece hayallerini, onlar için olağan üstü "Şark Dünyası Aksesuarlarıyla" süslemek için, Türk-Osmanlı olduğunu söylemekten ayrı bir zevk alır. Fakat bu Alman çevresinde Türk olarak millî gururunu fazlaca ön plâna çıkarmaktan da sakınır.

Türk olarak bir Alman çevrede bütününüyle dışlanmışlığının da Ahmet Talib'in Fürstenwalde toplumuna entegrasyonunda önemli rolü olmuştur, şöyle ki: "Tipik Türk" bir çay evinin (çayhane), bir cami ziyaretinin, dost bir Türk aileyi ziyaretinin, dinlendirici atmosferi gibi, ara sıra hemşerileriyle ana dilinde konuşarak, günlük hayatın sıklığı ve sıkıntılarında kurtulup teselli bulmak, 1983 senesindeki ölümüne kadar onun hayatında fazla yer tutmaz. Bu hususlar, 1960'lı yıllarda işçi olarak Almanya'ya gelmiş olan Türklerin yabandaki hayatında tabii olan küçük rahatlıklardır.

Buna rağmen Batı Almanya'ya yabancı işçi akını (Gastarbeiterschwemme), Ahmet Talib'in hayatında önemli bir dönüm noktası ifade eder: 1961'in başlarında fabrika işçisi olarak Almanya'ya gelen ilk Türklerin arasında kız kardeşi Huriye'nin oğlu Münir Gürsoy'da vardır. Erkek kardeşiyle temasını hemen tamamen kaybetmiş olan Huriye, Stuttgart'taki oğlunu ziyaret fırsatını, Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ndeki erkek kardeşini ziyaret etmek için değerlendirir -1965 senesinde kızkardeşini, 48 sene sonra ilk defa tekrar görmesi, Ahmet Talib için unutulmaz bir an olmuş olmalı (...) Kızkardeşi, katı prensipleri olan dindar bir kadındır ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'ndeki şartlar hakkında "kendine özgü düşünceleri" vardır. Realist bir insan olduğu için, bu düşünceleri özellikle yemek konusunda kesafet kazanmaktadır, şöyleki: Ahmet dışında Höhnnow ailesinin bütün fertlerinin hristiyan olduğunu ve domuz eti yediklerini bildiği için, daha önce domuz eti pişirilmiş olan bir tencereyi kullanmamak için, kendi [Türk] yemeklerini pişirmek üzere beraberinde bir tencere getirir (...).

Ahmet Talib kızkardeşinin ziyaretini doya doya yaşar, fakat o döneme ait bir olay onun, mensubu bulunduğu Türk toplumundan ne kadar uzaklaşmış bulunduğu göstermektedir: Koyu dindar kızkardeşinin kontrolünden kurtulmak için, sucuklu ekmeğini ("Wurschbrot") rahatça yiyebilmek üzere arasıra kendi odasına çekilir, kapıyı içerden kilitler-anlaşılacağı üzere bu sucuk domuz etindedir (...).

Ahmet Talib, Alman 'Diyasporası'ndaki⁷ imkanları uygulamalı olarak değerlendirir, şöyle ki: ibadet edecek cami olmadığından, herşeye rağmen kendisini de imanlı müslüman kabul ettiğinden, protestan mezhebine mensup ailesine bazen refakat ederek Pazar günleri kiliseye gider, nihayet kilise de,

⁷ Yabancı toplum içinde farklı dine mensup azınlık (Ç.N.)

camii gibi bir ibadet yeridir (Burada Ahmet Talib'in camii niyetiyle kiliseye girdiği ve oradaki manevi havayı teneffüs etmek istediği anlaşılmaktadır.).

Hayat arkadaşı ve oğlu protestan mezhebine mensup hristiyan oldukları halde, kendisi kesinlikle hristiyanlığa geçmez. Ailesi buna saygı duyar (Osmanlı dönemi insanı olmasının rolü vardır, 1901 doğumludur, çocukluk ve gençlik yıllarında baba evinde dini terbiye almıştır)⁸ ve ölümünden sonra, onun gönlünde yatan büyük arzusunu yerine getirir: Ahmet Talib, yanında bir Kur'an ile gömülmek istemiştir. Kendisi için mezar duası yapacak bir imam bulunmayınca protestan rahiplere ne yapmaları gerektiği sorulur, yardımcı olmaları istenir. Fakat protestan kilisesi mensuplarının katı tutumları yüzünden, ailesinin gayretleri başarısızlığa uğrar: Böylece Ahmet'in ölümüne, kendi hayatında hiç uygulamadığı bir hoşgörüsüzlüğün gölgesi düşer (Hristiyanların bu katı tutumu, onun, aralarında bir ömür geçirmesine rağmen, dinini değiştirmemesine duyulan tepkiden kaynaklanmış olmalı).⁹

Demokratik Alman Cumhuriyeti Emeklisi

Ahmet'in kızkardeşi ve onun ailesiyle temasları, Huriye'nin ziyaretinden sonra da kesilmez. 1975'de Münir Gürsoy ve ailesi, Stuttgart'tan Fürstenwalde'ye Ahmet'in kız torunu Beate'nin düğününe gelirler. Ahmet Talib, Batı Almanya'da bir aile ziyareti yapmak üzere Demokratik Alman emeklisi olarak kendi statüsünden defalarca istifade eder. Fakat bir daha eski memleketi İstanbul'u ziyaret etmek kısmet olmaz. Kundura ustası olarak çalıştığı yıllarda pahalı bir İstanbul gezisini gerçekleştirmek için yeterli parası yoktur, savaş ve savaş sonu yıllarında da bu gezi şahsî bir riziko haline gelebilirdi; çünkü Almanya'ya tekrar girişine müsaade edilip-edilmeyeceğinden emin değildir. Ancak Demokratik Almanya Cumhuriyeti döneminde kendi statüsünde sosyal güvenceye kavuşur ve ekonomik yönden bir seyahati karşılayabilecek duruma gelir. Bu yurtdışı gezisi için müsaade de kendisine, 1961'de Demokratik Almanya Cumhuriyeti vatandaşı olduktan sonra verilir - fakat seyahati Batı Alman parası (DM) ile ödemesi gerekmektedir. Onda ise bu para yoktur (burada Doğu Almanya'nın döviz ihtiyacı içinde olduğu ve

⁸ Ahmet Talib çocukluk ve gençlik yıllarında bir Osmanlı vatandaşıdır. İlk yılları İslamiyetle yoğrulmuştur (Ç.N.)

⁹ Ahmet Talib Hristiyan toplum içinde ancak dinine bağlı kalmakla hayatta kalabilmiştir (Ç.N.)

komünist bir sistemde yurt dışı gezisinin ne kadar zor gerçekleştirilebileceği de ortaya çıkmaktadır) (...).¹⁰

Böylece Ahmet Talib, Fürstenwalde'de kalır ve ailesinin büyümesiyle orada giderek daha da yerleşir, şöyle ki: 1953'te ilk kız torunu Beate doğar, onu 1957'de erkek torunu Jörg takip eder. Ahmet Talib'e, bu iki torunun dört çocuğunu görmek kısmet olur: Bütün aile fertleri (Nachkommen) kendilerini "Öz Fürstenwalde'liler" kabul etmekte ve hepsi bugün hâlâ Fürstenwalde'de yaşamaktadırlar.

¹⁰ Kominist sistem, vatandaşlarının yurt dışı gezilerini de önemli ölçüde sınırlamıştır (Ç.N.)